مجله اقتصادی
شماره‌های ۱ و ۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۸، صفحات ٥٦-٤٣

بررسی عوامل اقتصادی و جمعیتی مؤثر بر میزان خالص مهاجرت (در بین ۲۱۰ کشور عضو سازمان ملل در سال ۲۰۱٦)

حبیب‌الله صادقی
دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران
habib.s1394@gmail.com

مهاجرت یک پدیده‌ای اجتماعی- اقتصادی است؛ که نتیجه مجموعه پیچیده‌ای از عوامل اجتماعی، جمعیت‌شناختی، روانشناختی، اقتصادی، جغرافیایی و سیاسی است. تحقیق حاضر از دو بعد جمعیتی و اقتصادی به موضوع مهاجرت نگاه می‌کند و نقش این عوامل را نشان می‌دهد. روش تحقیق از نوع پژوهشی و کاربردی است. داده‌های مورد استفاده، داده‌های ثانویه ۲۱۰ کشور استخراج شده از Data sheet جهانی در سال ۲۰۱٦ است. نتایج نشان داد که متغیر درصد شهر نشینی، متغیر درصد جمعیت فعال، متغیر میزان باروری کل و متغیر درآمد سرانه رابطه معنی‌داری با متغیر میزان خالص مهاجرت دارد؛ در حالی که متغیرهای درصد جمعیت در سن فعالیت به تفکیک جنس، تراکم زیستی و زیرقاره‌ها مورد تأیید واقع نشده‌اند؛ درنهایت متغیرهای مستقل تحقیق توانسته‌اند ۰/۰۳۰ از تغییرات متغیر وابسته یعنی میزان خالص مهاجرت را تبیین کنند.

واژگان کلیدی: میزان خالص مهاجرت، میزان باروری کل، درصد شهرنشینی، درآمد سرانه، تراکم زیستی، زیر قاره‌ها، درصد جمعیت فعال.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

۱. مقدمه

مهاجرت پدیده پیچیده‌ای است که با زمان، فرهنگ و شرایط اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و تحولات فرهنگی در جریان تغییرات جمعیتی ناشی می‌شود که در سطح ملی و بین‌المللی پدید می‌آید. مفهوم مهاجرت دربرگیرنده چهار بعد ویژه است، شامل تغییر در مکان، اقامتگاه، زمان و فعالیت (شیخی، ۱۳۷۱). در سال‌های اخیر با توجه به گسترش و پیشرفت‌های صنعتی در بسیاری از کشورهای درحال‌توسعه شاهد مهاجرت‌های گسترده داخلی و به خصوص مهاجرت از مناطق روستایی به مناطق شهری و از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ و صنعتی هستیم. این حجم از مهاجرت‌ها در این کشورها به این دلیل انجام می‌گیرد که تفاوت بسیار زیادی از لحاظ برخورداری از امکانات اقتصادی، بهداشتی، اجتماعی و رفاهی بین مناطق مختلف این کشورها وجود دارد. مهاجرت تحت عنوان یک فرایند می‌تواند ناشی از تنگناهایی باشد که قسمتی از آن به ویژگی‌های وضعیت محلی و قسمتی دیگر با فرصت‌های شغلی و تسهیلات آموزشی - بهداشتی که مراکز شهری عرضه می‌دارند، بستگی داشته باشد (سجادی و دیگران، ۱۳۸۰).

فرایند مهاجرت یک پدیده چند سویه است که می‌تواند از دیدگاه‌های مختلف مورد توجه قرار گیرد؛ لذا برای مهاجرت تعاریف متعددی ارائه شده است؛ اما در تعریف کلی، مهاجرت را می‌توان حرکت موقتی یا دائمی اشخاص و یا گروه‌های مردم از یک محل جغرافیایی به محل دیگر تعریف کرد (هاگن زانکر، ۲۰۰۸). نقش عامل‌های جمعیت شناختی، در کنترل جریان‌های مهاجرت بسیار مهم است. ناهمگنی مناطق و نرخ افزایش طبیعی جمعیت اساس همه جابه‌جایی‌های جمعیتی هستند. عامل‌های مؤثر جمعیت‌شناختی، رابطه بسیار نزدیکی با منابع منطقه و رشد جمعیت دارند. به بیان دیگر، فشار جمعیت آن‌طور که بر حسب ارتباط بین منابع انسانی و فیزیکی منطقه بیان می‌شود، عامل جمعیت‌شناختی مهمی برای همه انواع مهاجرت به حساب می‌آید و بنابراین، از دیدگاه ارتباط فیزیکی و انسانی میان مناطق، کلید درک روندهای مهاجرت شمرده می‌شود (ماهر، ۱۳۷۲). در ارتباط با نقش عوامل اقتصادی می‌توان افزود که مطابق با نظریه، نفوذ روابط اقتصاد سرمایه‌داری و غیرسرمایه‌داری به کشورهای پیرامون، سبب ایجاد حرکت‌های بین‌المللی می‌شود؛ به طوری که تمایل به کسب منافع بالاتر و ثروت بیشتر سبب می‌شود که مدیران و صاحبان شرکت‌های سرمایه‌داری به کشورهای فقیر وارد شوند و در پیرامون اقتصاد جهانی به دنبال زمین، مواد خام،

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

نیروی کار و بازار مصرف جدید باشند و همچنین عکس آن، نیروی فعال در کشورهای فقیر و کمتر توسعه‌یافته به کشورهای توسعه‌یافته مهاجرت می‌کنند.

۲. بیان مسئله و ضرورت تحقیق

مهاجرت پدیده‌ای اجتماعی- اقتصادی است؛که نتیجه مجموعه پیچیده‌ای از عوامل اجتماعی، جمعیت‌شناختی، روانشناختی، اقتصادی و سیاسی است. فرایند مهاجرت امری پیچیده است که نه فقط حجم و رشد جمعیت یک جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه تغییرات قابل ملاحظه‌ای در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند. مهاجرت را می‌توان یک نوع تطبیق و سازگاری اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب کرد. در کشورهای سراسر جهان، جمعیت و امکانات بر اساس توانایی‌های محیطی توزیع نشده است و به همین خاطر در بعضی از مناطق تراکم بیش از اندازه جمعیت وجود دارد و در بعضی مناطق از ظرفیت‌های لازم استفاده بهینه صورت نمی‌گیرد. همین امر موجب شده تا از جهتی مهاجرت از مناطق کمتر توسعه‌یافته به سوی مناطق توسعه‌یافته‌تر صورت پذیرد. مطالعات انجام‌شده علل ترک محل سکونت را در درجه اول مربوط به فقر، بیکاری و عدم درآمد کافی و در درجه دوم نداشتن امکانات رفاهی نظیر بهداشت و مدرسه عنوان کرده‌اند. همان‌طور که می‌دانید امروزه نسبت به گذشته مهاجرت‌های زیادی صورت می‌گیرد چه به صورت داخلی و چه به صورت خارجی؛ در گذشته مهاجرت‌ها بیشتر از روستا به شهر بودند که هیچ تأثیری بر افزایش یا کاهش جمعیت و از دست دادن نیروهای فعال کشور نداشتند، بدین معنی که انتقال نیروهای فعال از روستا به شهر با کاهش جمعیت روستا و افزایش جمعیت شهری همراه بود؛ اما این بدین معنی نبود که کشور برای همیشه بخشی از نیروهای فعال خود را از دست بدهد؛ اما منظور ما از میزان مهاجرت، مهاجرت‌های به خارج از کشور است؛ این بدان معناست که کشور مبدأ نیروی فعال و تأثیرگذار خود را از دست می‌دهد و از تکاپوهای اقتصادی، علمی، فرهنگی و غیره بازمی‌ماند. با توجه به اینکه کشور ایران سالانه سیصد هزار نیروی فعال و باسواد خود را از دست می‌دهد؛ به این موضوع خواهیم پرداخت. بانک جهانی در سال ۲۰۱۳ نرخ خالص مهاجرت در ایران را منفی ۳۰۰ هزار نفر اعلام کرده است؛ که از بین ۱۹۳ کشور جهان ایران در رتبه پانزده قرار گرفته بود. مهاجرت خالص رقمی است که از تفاضل مهاجرت به خارج و مهاجرت به داخل به دست می‌آید؛ یعنی امکان دارد سالانه ۶۰۰ هزار نفر کشور را ترک کنند اما با

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

کم کردن مهاجرت‌های واردشده به کشور که اکثراً افغانستانی یا عراقی و معمولاً بی‌سواد و کارگر ساده هستند، به ۳۰۰ هزار برسد، در صورتی که تعداد قابل توجهی از مهاجرین ایرانی که کشور را ترک می‌کنند باسواد و دارای مهارت فنی و تخصص هستند؛ که این خود یک مسئله قابل تحقیق است. با توجه به اینکه در این تحقیق بر روی یک کشور (مثلاً ایران) متمرکز نیستیم؛ میزان خالص مهاجرت را در ۲۱۰ کشور به صورت اجمالی بیان خواهیم کرد. معمولاً جریان مهاجرتی از کشورهای درحال‌توسعه به کشورهای صنعتی است؛ بانک جهانی[1] اعلام کرد کشور هند در رتبه اول میزان خالص مهاجرت قرار دارد که سالانه ۲۲۹۴۰۰۰ نفر هندی کشور خود را ترک می‌کنند و به کشورهای همچون چین، سوریه، افغانستان و غیره مهاجرت می‌کنند؛ که علت منفی شدن میزان خالص مهاجرت است. درنتیجه مهاجرت امروزه بیش از گذشته هم برای کشور مبدأ و هم کشور مقصد به عنوان یک مسئله مطرح است.

به دلیل فراگیر بودن پدیده مهاجرت، مطالعات گسترده‌ای نیز پیرامون آن انجام شده است و هر یک از پژوهشگران و سازمان‌ها بر اساس اهداف و دیدگاه‌های خود به آن پرداخته‌اند و طبقه‌بندی‌های متفاوتی برحسب دوره‌های زمانی، مناطق یا کشورهای مبدأ و مقصد، انگیزه مهاجرت، نوع و طبقه افراد مهاجر و پیامدهای مثبت و منفی آن صورت گرفته است؛ که درنهایت تحقیق حاضر قصد دارد تا با اتکا به داده‌های جهانی (۲۰۱۶) میزان خالص مهاجرت را در سطح جهانی بررسی کند و تغییرات آن را نمایان سازد؛ که برای دستیابی به این هدف، سؤال؛ عوامل اقتصادی و جمعیتی مؤثر بر میزان خالص مهاجرت کدامند؟ را مطرح می‌کند.

۳. پیشینه تحقیق

در این بخش جدول شماره (۱) به مطالعات انجام‌گرفته در ارتباط با موضوع تحقیق پرداخته است؛ که شامل تحقیقات داخلی و خارجی است.

1. World Bank

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

جدول ۱. پیشینه تحقیق مرتبط با موضوع تحقیق

نویسنده یا نویسندگان	سال	روش تحقیق	موضوع	نتیجه
دوکویبر و راپوپرت	۲۰۰۱	پژوهشی	فرار مغزها و رشد اقتصادی: نظریه و شواهد	رابطه خطی معنی‌داری میان شاخص سرمایه انسانی و مهاجرت را نشان نمی‌دهد؛ اما نشان‌دهنده رابطه غیرخطی، مثبت و معنی‌داری میان شاخص سرمایه انسانی و مهاجرت است. رابطه منفی و معنی‌دار میان مهاجرت و اندازه جمعیت وجود دارد.
سولیمانو	۲۰۰۴	پانلی	جهانی‌شدن،تاریخ و مهاجرت بین‌المللی: نگاهی به آمریکای لاتین	اتفاقاتی که در سطح اقتصاد جهانی افتاده‌اند، به شکل معنی‌داری بر مهاجرت، به خصوص در آمریکای لاتین تأثیرگذار بوده است.
میدا	۲۰۰۷	پیمایشی	تأثیر عوامل فرهنگی، جغرافیایی و جمعیتی در جریان مهاجرتی ۱۴ کشور OECD در سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۹۵	افزایش فرصت‌های کسب درآمد و نقش جمعیت را مثبت ارزیابی می‌کند.
پاچکو و همکاران	۲۰۱۳	پیمایشی	اثر عوامل غیراقتصادی در جریان مهاجرتی ۱۶ کشور OECD	میزان جمعیت، درآمد سرانه نسبی و عوامل جمعیتی اثرگذار بوده‌اند.
جانتن و فلاحی و سیفی	۱۳۹۴	پانلی	بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت از کشورهای توسعه‌یافته و درحال‌توسعه به کشور آمریکا.	سرانه تولید ناخالص داخلی، نرخ زاد و ولد و سرمایه انسانی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر هر دو گروه دارد.
عیسی‌زاده و مهرانفر	۱۳۹۲	پژوهشی	بررسی تأثیر مهاجرت بین‌المللی بر سطح اشتغال و دستمزد: مورد مطالعه اقتصاد ایران.	تأثیر جمعیت در سن فعالیت و میزان بیکاری در کشور افغانستان تأثیر مثبتی بر میزان مهاجرت به ایران داشته است.
شاه‌آبادی و بزرگی	۱۳۹۱	پانلی	تأثیر آزادی اقتصادی بر مهاجرت نخبگان از کشورهای منتخب G77 به ایالات متحده آمریکا.	آزادی اقتصادی بیشتر تأثیر منفی بر مهاجرت نخبگان داشته است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

٤. هدف و سؤال و فرضیه

هدف اصلی تحقیق حاضر «شناسایی عوامل جمعیتی و اقتصادی مؤثر بر میزان خالص مهاجرت است». این در حال است که سؤال اصلی این تحقیق «عوامل اقتصادی و جمعیتی مؤثر بر میزان خالص مهاجرت کدامند؟» است؛ و درنهایت فرضیه‌های این تحقیق بدین شرح هستند؛

۱. به نظر می‌رسد بین درصد جمعیت فعال با میزان خالص مهاجرت نوعی رابطه وجود دارد؛
۲. به نظر می‌رسد بین درصد شهرنشینی با میزان خالص مهاجرت نوعی رابطه وجود دارد؛
۳. به نظر می‌رسد بین تراکم زیستی با میزان خالص مهاجرت نوعی رابطه وجود دارد؛
۴. به نظر می‌رسد بین درآمد سرانه با میزان خالص مهاجرت نوعی رابطه وجود دارد؛
۵. به نظر می‌رسد بین میزان باروری کل با میزان خالص مهاجرت نوعی رابطه وجود دارد؛
۶. به نظر می‌رسد بین درصد افراد در سن فعالیت به تفکیک جنس با میزان مهاجرت خالص نوعی رابطه وجود دارد.

٥. روش تحقیق

روش تحقیق از نوع پژوهشی و کاربردی است. جامعه آماری شامل ۲۱۰ کشور عضو سازمان ملل است که داده‌های آن‌ها موجود است. داده‌های پژوهش از داده‌های ارائه‌شده توسط سازمان ملل در سال ۲۰۱۶ استخراج شده است. روایی و پایایی این داده‌ها نیز تأیید شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک مدل‌های رگرسیونی و به وسیله نرم‌افزار stata صورت گرفته است.

٦. یافته‌ها

در این بخش متغیرهای تحقیق توصیف می‌شوند و بعد از انجام آزمون آماری، نتایج آن ارائه می‌شود. تحقیق حاضر هفت متغیر را که شامل؛ شش متغیر مستقل و یک متغیر وابسته است، مورد بررسی قرار خواهد داد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

٦-١. متغیرهای مستقل

میزان باروری کل: متوسط تعداد بچه‌های یک زن در طول دوران باروری است. فرمول محاسبه میزان باروری کل بدین شکل است.

TFR= MFR * T

درصد شهرنشینی: یکی از شاخص‌های مهم در بحث توسعه است که از تقسیم جمعیت حاضر در شهرها به کل جمعیت به دست می‌آید.

فرمول محاسبه درصد شهرنشینی بدین شکل است.

Purb = urban pop / population

درصد جمعیت فعال: به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص مورد توجه قرار می‌گیرد که در مبحث توسعه و پنجره جمعیتی نیز خیلی کاربرد دارد؛ که از جمعیت ۱۵-۶۵ سال تقسیم بر جمعیت زیر ۱۵ سال و بالای ۶۵ سال به دست می‌آید.

فرمول محاسبه درصد جمعیت فعال بدین شکل است.

Pa= active population / non active population

تراکم زیستی: از دیگر شاخص‌هایی که برای تبیین میزان خالص مهاجرت مورد استفاده قرار گرفته، همین میزان تراکم زیستی است که از شاخص‌های تقریباً مهم در ارتباط با مفهوم میزان خالص مهاجرت است؛ که از تقسیم تعداد افراد بر مساحت به هکتار به دست می‌آید.

فرمول محاسبه تراکم زیستی بدین شکل است.

PD(bio)= p / sc (hes)

درآمد سرانه: از شاخص‌های بسیار مهم تبیین خالص مهاجرت است؛ که همان شاخص GNI نام دارد. فرمول محاسبه درآمد سرانه بدین شکل است.

GNI= GDP / P

٦-٢. متغیر وابسته

میزان خالص مهاجرت: یکی از شاخص‌های مهم است که از تفریق تعداد مهاجران به خارج و تعداد مهاجران به داخل به دست می‌آید. فرمول محاسبه میزان خالص مهاجرت بدین شکل است.

Mg. n= I-E / P * 100

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

جدول ۲. اطلاعات توصیفی متغیرهای تحقیق

اسم متغیر	نوع	خطا	دامنه	میانگین	انحراف استاندارد	واحد	Unique value
NMR	عددی	۰.۲۱۰	۲۸،۴۵-	-۰.۴۲۸۵۷	۷.۰۹۰۲	۱	۳۶
TFR	عددی	۰.۲۱۰	۱.۲.۱.۶	۲.۸۵۳۸۱	۱.۴۵۳۰۶	۱	۴۹
PU	عددی	۰.۲۱۰	۱۰،۱۰۰	۵۸.۵۹۳۳	۲۴.۰۱۴۱	۱	۷۷
GNI	عددی	۲۳.۲۱۰	۱۰.۱۳۳	۱۷۸۶۸.۸	۲۰۳۱۳	۱۰	۱۸۳
PSKAL	عددی	۱۴.۲۱۰	۵۱.۸۷،۵۴۳	۸۱۷۱.۲۶	۶۵۱۱۹.۱	۱	۱۸۶
continent	کدبندی	۰.۲۱۰	۱،۵	_	_	۱	۵
APP	عددی	۰.۲۱۰	۴۴،۸۴	۶۳.۶۲۸۶	۶.۷۶۷۱۶	۱	۳۱
Region	غیر عددی	۰.۲۱۰	_	_	_	_	_
GRLFPR	عددی	۲۷/۲۱۰	۱۸،.۱۹	.۷۱۶۳۳۹	./۲۰۷۲۵۶	۱	۷۳

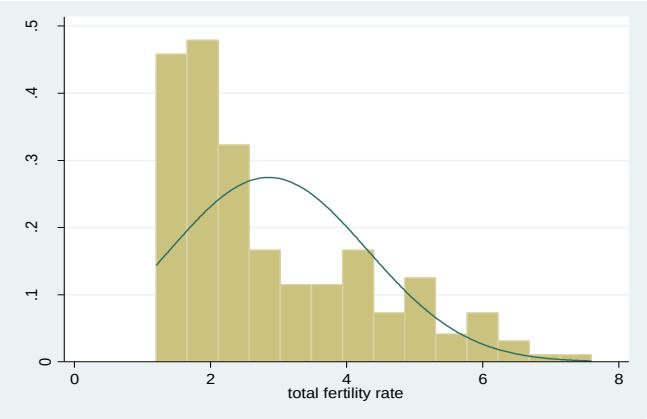
نتایج جدول شماره (۲) نشان می‌دهد که متغیر میزان باروری دارای نوع یا تایپ عددی است. تعداد خطا در این متغیر صفر است؛ یعنی میزان باروری کل کشورهای در دسترس قرار گرفته، دارای دامنه یا رنج ۱,۲,۱,۶ است؛ که بین این دامنه قرار داشته‌اند. میانگین 2.85 که به طور متوسط همه کشورها دارای میزان باروری کل 2.85 هستند، unique Value=49 است یعنی تعداد ۴۹ کشور دارای میزان باروری کل برابر بوده‌اند. برای سایر متغیرها نیز به همین ترتیب قابل توصیف است.

۶-۳. بررسی نرمال بودن متغیرها

از بین متغیرهای تحقیق، سه متغیر: میزان باروری کل، درآمد سرانه و تراکم زیستی نرمال نبوده است که به وسیله نرم‌افزار استتا و به روش جی لددر[1] نرمال خواهند شد؛ که در غالب چند نمودار نرمال‌سازی این متغیرها را نشان خواهیم داد.

1 G ladder

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

نمودار ۱. هیستوگرام غیرنرمال متغیر مستقل میزان باروری کل

نمودار شماره (۱) نشان می‌دهد که متغیر میزان باروری کل نرمال نیست، از آنجایی که یکی از پیش‌فرض‌های رگرسیون، نرمال بودن متغیرها است، به نرمال کردن این متغیرها خواهیم پرداخت. برای این کار باید از فرمان G ladder کمک بگیریم؛ نشان می‌دهد که باید از کدام یک از آزمون‌ها برای نرمال‌سازی استفاده شود.

جدول ۳. خروجی فرمان G ladder برای متغیر میزان باروری کل

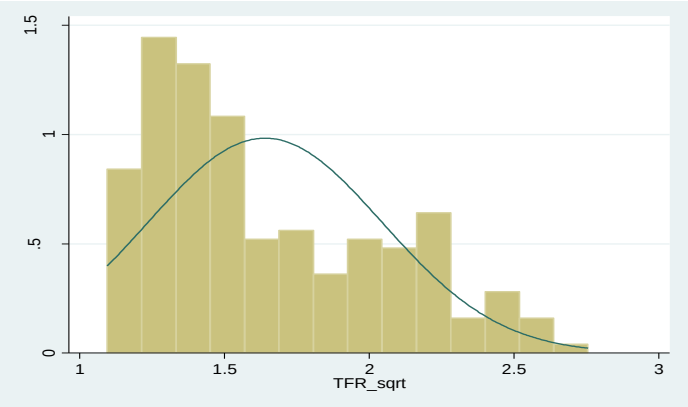
```
. ladder TFR

Transformation          formula                 chi2(2)       P(chi2)
─────────────────────────────────────────────────────────────────────
cubic                   TFR^3                         .       0.000
square                  TFR^2                     57.51       0.000
identity                TFR                       22.87       0.000
square root             sqrt(TFR)                 16.41       0.000
log                     log(TFR)                  28.88       0.000
1/(square root)         1/sqrt(TFR)               44.30       0.000
inverse                 1/TFR                     28.18       0.000
1/square                1/(TFR^2)                 17.08       0.000
1/cubic                 1/(TFR^3)                 40.23       0.000

.
```

جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که باید از آزمون square root با chi2=16.41 استفاده شود. بعد انجام آزمون نام برده شده متغیر میزان باروری کل نرمال خواهد شد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

نمودار ۲. هیستوگرام نرمال متغیر مستقل میزان باروری کل

نمودار شماره (۲) شکل نرمال شده متغیر مستقل میزان باروری کل را نشان می‌دهد. برای دو متغیر مستقل درآمد سرانه و تراکم زیستی نیز به همین ترتیب آزمون آماری مورد نیاز اعمال شده است؛ آزمون مورد استفاده برای متغیرهای درآمد سرانه و تراکم زیستی، آزمون لگاریتم است.

جدول ٤. تجزیه و تحلیل متغیرهای تحقیق

```
. regress NMR PU GRLFPR APP TFR_sqrt _IContinent_2 _IContinent_3 _IContinent_4 _IContinent_5 pps_sqrt GNI_log
```

Source	SS	df	MS		
				Number of obs =	173
				F(10, 162) =	6.76
Model	2405.63078	10	240.563078	Prob > F =	0.0000
Residual	5763.4906	162	35.5771025	R-squared =	0.2945
				Adj R-squared =	0.2509
Total	8169.12139	172	47.4948918	Root MSE =	5.9647

NMR	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
PU	.0701617	.0318713	2.20	0.029	.0072249	.1330985
GRLFPR	2.0279	2.380123	0.85	0.395	-2.672166	6.727966
APP	.4576034	.1552257	2.95	0.004	.1510767	.76413
TFR_sqrt	10.52338	3.017533	3.49	0.001	4.564606	16.48214
_IContinent_2	-1.638781	1.802534	-0.91	0.365	-5.198274	1.920712
_IContinent_3	1.090224	1.650898	0.66	0.510	-2.169831	4.350279
_IContinent_4	1.036708	2.143321	0.48	0.629	-3.195741	5.269157
_IContinent_5	-3.418602	2.375123	-1.44	0.152	-8.108794	1.271591
pps_sqrt	-23.13335	23.25905	-0.99	0.321	-69.06337	22.79667
GNI_log	1.71089	.8601689	1.99	0.048	.0123014	3.409479
_cons	-66.3601	15.14339	-4.38	0.000	-96.26399	-36.45621

.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

جدول شماره (۴) به تجزیه و تحلیل متغیرهای مورد استفاده در تحقیق اشاره می‌کند. همان‌طور که مشاهده می‌شود؛ به ازای یک واحد افزایش در درصد شهرنشینی مقدار coef=.0701617 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0.029 و سطح معنی‌داری ۹۵,۲ مورد پذیرش واقع شد. به ازای یک واحد افزایش، در درصد جمعیت در سن فعالیت به تفکیک جنس به مقدار coef=2.0279 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0.395 و سطح معنی‌داری ۶۰,۰ مورد پذیرش واقع نشد. به ازای یک واحد تغییر در درصد جمعیت فعال به مقدار coef=.4576034 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0؛ و سطح معنی‌داری ۶/۹۹ فرض وجود رابطه بین این دو متغیر پذیرفته می‌شود. به ازای یک واحد افزایش در میزان باروری کل به مقدار coef=10.52338 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0.001 و با سطح معنی‌داری ۹۹/۹۹ مورد پذیرش واقع شد که این به معنای وجود رابطه قوی بین دو متغیر است. به ازای یک واحد افزایش در میزان تراکم زیستی به مقدار coef=.0701617 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود؛ که با sig=0.321 و سطح معنی‌داری ۶۷,۹ مورد پذیرش واقع نشد؛ که به معنی عدم وجود رابطه‌ای بین این دو متغیر است. به ازای یک واحد افزایش در میزان درآمد سرانه به مقدار coef=1.71089 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0.048 و سطح معنی‌داری ۹۵,۲ مورد پذیرش واقع شد؛ که به معنی وجود رابطه بین این دو متغیر است. یکی از فرض‌های تحقیق حاضر این بود که زیرقاره‌ها نیز می‌توانند بر میزان خالص مهاجرت اثرگذار باشند. برای این کار قاره‌ها را به زیرگروه آفریقا، آسیا، آمریکا، اروپا و اقیانوسیه تقسیم کرده‌اند؛ نتایج نشان داد که با تغییر از کد یک به کد دو یعنی با تبدیل قاره آفریقا به قاره آمریکا به مقدار coef=-1/64 تغییر در میزان خالص مهاجرت به وجود می آید. sig=0.365 و با سطح معنی‌داری ۶۳,۵ به معنی عدم وجود رابطه بین این دو متغیر است؛ با تغییر کد یک به کد سه یعنی از قاره آفریقا به قاره آسیا به مقدار coef=1.090224 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0.510 و با سطح معنی‌داری ۴۹ مورد پذیرش واقع نشده است؛ با تغییر از کد یک به کد چهار یعنی از آفریقا به قاره اروپا به مقدار coef=1.036708 تغییر در میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با .sig =0.629 و با سطح معنی‌دار ۳۷,۱ مورد پذیرش واقع نشده است؛ درنهایت با تغییر از کد یک به کد پنج یعنی از قاره آفریقا به قاره اقیانوسیه به مقدار coef=-3.418602 تغییر در

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

میزان خالص مهاجرت ایجاد می‌شود که با sig=0.152 و با سطح معنی‌دار ۸۴٫۸ مورد پذیرش واقع نشده است.

Cons=a یا عرض از مبدأ نیز بدان معناست که بدون در نظر گرفتن متغیرهای مستقل همه کشورها به مقدار coef=-66.3601 میزان خالص مهاجرت دارند. در اینجا sig=0.000 نمی‌تواند با واقعیت تطبیق داشته باشد؛ زیرا نمی‌توان گفت به ازای یک واحد تغییر در عرض از مبدأ به مقدار ۶۶٫۳۶۰۱- تغییر در میزان خالص مهاجرت به وجود می‌آید که در عالم واقع بعید به نظر می‌رسد. درنهایت Ftest=6/76 و با sig=0/000 و سطح معنی‌دار ۹۹/۹۹ می‌توان گفت شاخص F مبنی بر خوب بودن مدل و معنی‌دار بودن آن است، ولی سطح F کم است و چندان قابل اتکا نیست و در پایان می‌توان گفت که این مدل توانسته ۰٫۰۲۹ از تغییرات متغیر وابسته یعنی میزان خالص مهاجرت را تبیین کند.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

مهاجرت و البته مهاجرت بین‌المللی به یکی از مسائل اساسی کشورهای دنیا در عصر حاضر تبدیل شده است. فرایند مهاجرت یک پدیده چند سویه است که می‌تواند از دیدگاه‌های مختلف مورد توجه قرار گیرد؛ لذا برای مهاجرت تعاریف متعددی ارائه شده است؛ اما در تعریف کلی، مهاجرت را می‌توان حرکت موقتی یا دائمی اشخاص و یا گروه‌های مردم از یک محل جغرافیایی به محل دیگر تعریف کرد. تحقیق حاضر به جنبه‌های اقتصادی و جمعیتی مؤثر بر میزان خالص مهاجرت توجه کرده است که شش متغیر درصد شهرنشینی، درصد جمعیت در سن فعالیت، میزان باروری کل، تراکم زیستی، درآمد سرانه و زیرقاره‌ها را بررسی کرده است. سه متغیر میزان باروری کل، درآمد سرانه و تراکم زیستی نرمال نبوده است که با اعمال آزمون آمار مناسب نرمال‌سازی شده‌اند. درنهایت به تجزیه و تحلیل نتایج پرداخته شد؛ به‌جز متغیرهای تراکم زیستی و زیرقاره‌ها سایر متغیرها دارای رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته تحقیق بوده‌اند. قدرت کل تبیین متغیرها ۰/۰۳۰ بوده است. این تحقیق با نتایج کار سولیمانو و میدا همسو و با تحقیق دوکوییر و راپوپرت مغایر بوده است. درنهایت توانست با انتقاد از دیدگاه اقتصادی که فقط نقش عوامل اقتصادی را بر میزان مهاجرت مؤثر می‌داند، نقش سایر عوامل از جمله عوامل جمعیتی را نیز نشان دهد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

این تحقیق یک سری عوامل محدود را در این رابطه مورد توجه قرار داده است. از تحقیق‌های آینده انتظار می‌رود تا سایر عوامل را در ارتباط با متغیر مهاجرت مورد بررسی قرار دهند. از جمله پیشنهادهای مهم این تحقیق؛ توجه به نیروی فعال است که نقش مهمی در رشد اقتصادی و توسعه یک کشور دارند و اگر مورد استفاده قرار نگیرند، دست به مهاجرت می‌زنند.

منابع

- **حافظ‌نیا، محمدرضا** (۱۳۸۸). *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*. چاپ شانزدهم. تهران. انتشارات سمت.
- **سجادی، ژیلا و رستم حامدی** (۱۳۸۱). «بررسی روابط مکانی- فضایی هادیشهر (شهرستان جلفا) با مراکز جمعیتی پیرامون در راستای ساماندهی». *مجله علوم زمین*. شماره‌های ۸ و ۹.
- **شاه‌آبادی، ابوالفضل و آمنه بزرگی** (۱۳۹۲). «تأثیر آزادی اقتصادی بر مهاجرت نخبگان از کشورهای منتخب G77 به ایالات متحده آمریکا». فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی. شماره ۶۷. صص ۱۵۳-۱۸۱
- **شیخی، محمدتقی** (۱۳۷۱). *تحلیل و کاربرد جمعیت‌شناسی*. شرکت سهامی انتشار.
- **عیسی‌زاده، سعید و جهانبخش مهرانفر** (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر مهاجرت بین‌المللی بر سطح اشتغال و دستمزد مورد مطالعه اقتصاد ایران». *مجله تحقیقات اقتصادی*. دوره ۴۸. شماره ۲. صص ۱۱۱-۱۳۰.
- **فقیهی، ابوالحسن و زهره موسوی‌کاشی (۱۳۸۹).** «مدل سنجش بهره‌وری (اثربخشی و کارایی) در بخش خدمات دولتی ایران». *مجله مدیریت دولتی*. دوره دوم. شماره چهارم. بهار و تابستان. صص ۱۲۶-۱۰۷.
- **ماهر، فرهاد (۱۳۷۲).** «مهاجرت و قانونمندی‌ها و دیدگاه‌ها با نگاهی جامعه‌شناختی». *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*. سال ۱. شماره ۱.
- **نجمی‌نیا، رضا و محمدرضا صالحی**. «بررسی تأثیر سرمایه فکری در ایجاد مزیت رقابتی شرکت‌های بیمه استان اصفهان». چهارمین کنفرانس بین‌المللی بازاریابی خدمات بانکی در مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما. مهر ۱۳۹۱.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]

- **Beine M. Docquier F. & Rapoport, H**. (2001). "Drain and economic growth: Theory and evidence". *Journal of Development Economics*, Vol. 64,PP. 275-289.
- **Feridun, M**.(2005). "Investigating the Economic Impact of Immigration on the Host Country: The Case of Norway". *Prague Economic Papers*, Vol. 4, PP. 350-362.
- **Feridun, M.** (2004). "Does Immigration have an Impact on Economic Development and Unemployment? Empirical Evidence from Finland". *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*, Vol. 1, PP. 39-60.
- **Hagen-Zanker, J.** (2008). "Why do people migrate? A review of the theoretical literature". (M9PRA Paper No. 28197). University Library of Munich, Germany.
- **Mayda, A. M.** (2007). "International Migration: A Panel Data Analysis of the Determinants of Bilateral Flows". *CEPR Discussion Papers*, No. 6289.
- **Pacheco, G. Rossouw. S. & Lewer, J**. (2011). "Do Non-Economic Quality of Life Factors Drive Immigration?", *Social Indicators Research*, Vol. 110(1), PP. 1-15.
- **Solimano, A**. (2004). "Globalization, history and international migration: A view from Latin America". Working Paper No. 37. International Labour Office, Geneva, Switzerland.
- www.datasheet2015.com

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-13]